

UTRECHT EN DE OOSTINDISCHE COMPAGNIE

Op initiatief van Oldenbarneveld in 1602 opgericht, verving de Oost Indische Compagnie de sedert 1595 bestaande „Maatschappijen van verre”. Als haar bloeitijd worden de jaren 1648-1713 beschouwd. Daarna begint het verval en in 1798 komt het einde der „Loffelijke Compagnie”.

De Compagnie had van de Staten-Generaal het recht van alleenhandel gekregen op de landen ten oosten van Kaap de Goede Hoop en ten westen van de Straat Magelhaens. Zij mocht met inlandse vorsten verbonden sluiten en oorlog voeren, ambtenaren benoemen en ontslaan, sterkten bouwen en krijgsvolk werven, dat een eed van trouw moest zweren aan de Staten-Generaal.

De O.I.C. was verdeeld in 6 kamers, die van Amsterdam, Middelburg, Delft, Rotterdam, Hoorn en Enkhuizen. De 73 bewindhebbers dezer kamers werden aanvankelijk door de Staten der verschillende provinciën benoemd, spoedig echter door de burgemeesters der steden waar de kamers gevestigd waren. Naast de gewone waren er nog extraordinaire bewindhebbers, door sommige hollandse steden en de Staten der overige provinciën benoemd. Zo werd bijv. de advocaat-historicus Van Buchell in 1619 door de Staten van Utrecht als bewindhebber ter kamer Amsterdam aangesteld. Hij liet zich echter bij de eerstvolgende gelegenheid niet herbenoemen. Iemand die meende dat het eerste en voornaamste doel van de Compagnie zou moeten zijn „de bekering der volkeren aldaer tot het rechte christengelove”, kon zich in een vooral op handel en winst ingesteld college niet op zijn plaats voelen.

Dat de kamers alle in de zeeprovinciën gevestigd waren, hinderde op de duur de andere gewesten. In 1642 verleenden de Staten van Friesland octrooi aan enige „liefhebbers om met die van Hollandt, Zeelandt en West-Frieslandt in ghemeenschap te treden, ofte bij weijgheringe van suleks, op haer selfs op te rechten een compagnie van navigatie ende negotiatie op Oost-Indien”.

Ook te Utrecht liep men in hetzelfde jaar met plannen rond een „Oost-Indische Compagnie in de provincie van Utrecht op te rechten”. In het archief der Gecommitteerden ter Statenvergadering (gem. archief II, 3702) berust een ongetekend betoog over dit geval. Daarin wordt een project ontworpen voor een deelname door Utrecht in het kapitaal der Compagnie en de oprichting van een eigen kamer. Amsterdam nam in het compagniekapitaal (6400.000) deel voor een $\frac{1}{2}$, Zeeland voor een $\frac{1}{4}$, de vier overige kamers ieder voor een $\frac{1}{16}$ portie, zijnde *f* 400.000. Ook Utrecht zou de gelegenheid willen hebben naast de vier kleine kamers een eigen kamer te vormen en voor een bedrag van *f* 400.000 of zelfs meer willen deelnemen. Tegenover de opwerping, dat deze provincie „geen plaats noch gelegenheijt heeft tot equipage”, wordt o.a. gesteld, dat aan de Hinderdam (waar de Vecht de provincie Utrecht verlaat) een magazijn zou kunnen worden opgericht, waarheen van Utrecht

uit alle materialen, levensmiddelen, ammunitie etc. gebracht zouden kunnen worden en vandaar naar de plaats waar de schepen van de kamer Utrecht uitgerust worden, zoals ook Amsterdam zijn schepen elders, nl. op Texel uitrust en de lading daarheen laat brengen. Zo zou ook de lading der retourschepen in andere vaartuigen overgeladen en naar Utrecht kunnen worden gebracht.

De voordelen daarvan zijn gelegen in toeneming van nering en welvaart, in werkverschaffing aan vele mensen, in het gebruik van meer schepen in de binnenvaart, in allerlei ambachtelijke verrichtingen, in de behoefte van droge en natte levensmiddelen, ammunitie, oorlogsmateriaal, in het aantrekken van meer mensen ter plaatse, in de verkoop van de retourvrachten en veel zaken meer - al deze voordelen die provincie en stad „sullen toevloeyen ende haer alreets schijnen aen te lachen, sulen wel bevonden worden de moeyte ende pijn waert te wesen”.

De droom ging niet in vervulling. Van een kamer Utrecht der Oost-Indische Compagnie is niets gekomen.

v. C.

KLEINE MEDEDELINGEN

In het Spoorwegmuseum aan de Maliebaan te Utrecht loopt nog tot en met 9 februari de tentoonstelling „*Jeugdijaren van de spoorweg*”. Te zien is een prachtige verzameling Engelse spoorwegprenten uit de jaren 1830-1840 uit particulier bezit. Niet alleen voor liefhebbers van het begrip „spoorweg” en alles wat daarmee te maken heeft, is deze tentoonstelling interessant, maar minstens evenzeer uit esthetisch oogpunt: de vertoonde 64 prenten, van gave kwaliteit, zijn lithografiën en aquatinten, kunstzinnige technieken, die vooral in de vorige eeuw een hoog niveau bereikten en tegenwoordig weer sterk in de belangstelling staan.

In het Centraal Museum, Agnietenstraat 1 te Utrecht zal van 21 december 1968 t/m 2 februari 1969 een expositie worden gehouden van in de 17e en 18e eeuw door Nederland geïmporteerd Chinees porselein onder de titel „*De Chinese porseleinkast*”.

De Chinese porseleinkast is een rijk gevarieerde verzameling porselein, welke in de 17e en 18e eeuw door schepen van de Verenigde Oostindische Compagnie uit China naar West-Europa werd gebracht. De verzameling is samengesteld uit bruiklenen van verzamelingen uit het gehele land. Ook H.M. de Koningin heeft voor deze reizende tentoonstelling stukken in bruikleen afgestaan.

HET „PONTIFICALE VAN ST. MARIE”

Het beroemde 15de-eeuwse handschrift in de Universiteitsbibliotheek van Utrecht, bekend onder de naam „Pontificale van St. Marie” dankt zijn naam aan een aantekening van later hand op fol. 134 a. Jappe Alberts en Bouman hebben in 1958 gemeend het hs. toe te moeten wijzen aan de liturgische boekenschat niet van de kapittelkerk van St. Marie (zoals tot dan toe algemeen aangenomen werd), maar aan die van St. Jan. (*Benedictiones episcopales e libro pontificale ecclesiae sancti Johannis Ultraiectensis. Fontes minores medii aevi VII.* Gron. 1958). In